

R. P. Thomæ Tamburini È Societate Jesu Opera Omnia

Tamburini, Tommaso

Lugduni, 1689

Caput II. De co[n]causis seu coopera[n]tibus ad actiones injustas ex
quibus oritur obligatio restitutionis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78172](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78172)

non est aliter, quos ad falsum testimonium ferendum inducit, ut falsum retractent, & iis rebusque retractare, tunc iudici fraudem aperire, Innocenscripiatur, quamvis sit vita periculum imminet, melior enim est conditio innocentis. Si Reus fuit per alios testes convictus, falsus testis nihil fecit, non est mirum, tunc ad nihil obligari, quia nihil damni intulit, ut supportis. (Leg. Dianam part. 3. tract. 5. resolution. 105.)

Dicit modo credat se profuturum, quia credens se nihil profuturum, non tenetur retractare, cum nullus ad opus civile obligetur. Teneatur tamen restitutionem damnorum facere, cum illorum causa iniusta censetur. (huic dicto addo ego, semper iuvare, saltem per hominem gravem adducere Iudicem de falsitate prædicta ex Dicastill. lib. 2. tract. 1. de iustitia, disp. 5. dub. 5. num. 5. nam certe tunc Iudex maiorem diligentiam adhibebit exquirendi veritatem pro reo.)

Dicit modo in proferendo testimonio peccaverit morabiliter, nam qui bona fide perniciosam aliquam falsitatem dixit in Iudicio, non tenetur cum tanta suo incommodo, cognita veritate, dictum retractare, cum ex nulla radice corripit ad hoc tenetur: in Sol. Navarr. & alij (Tol. Nav. Clau. Reg. Sylvapud Bon. ibid. quibus addit De Lugo tom. 2. de iustitia, disp. 30. sect. 3. num. 24.) Hæc ex Bonacina.

Quid, si verum crimen per testimonium prolapsi, sed iuste, utpote, quod erat occultum? Respondet cum Castro Pal. de iust. comm. d. 1. p. 17. §. 3. n. 6. cit. Less. Sanch. Pet. Navar. te tunc non esse obligatum vitam exponere, ut delinquentem liberes, sed solum, quando falsum crimen imposuisti. Ratio est (inquit) quia iam sententia erit iusta, si crimen verum fuit: ergo tu, licet peccaveris, non fuisti causa mortis iniustæ, &c. Vide solum latius. Hæc duo proximè dicta sic approbat S. v. Resolution. 2. Qui falso testimonio scienter contigit alium in periculum, tenetur etiam cum sua vita periculo, eum liberare, quod si sine culpa fecit, debet retractare, si possit sine magno suo periculo.

Cessio Bonorum.

7. Ad impotentiam reducitur cessio bonorum, de qua summam duo afferre sufficiat, alterum omnibus pervium, alterum singulare.

8. Primò: Cessio bonorum excusat quidem a restitutione in foro externo, non verò in conscientia, nisi verè impotens sit, qui cedit; ejusmodi enim cessio idco debitori suffragatur in foro externo, quia Princeps supponit miserum hominem non esse solvendo, unde si sit solvendo, nunquam Princeps intendit tollere ius creditorum, quod intendere iniquum sanè esset. Alimenta tamen, quibus secundum tuum statum parce vivas, te in foro conscientie posse retinere, immò, & occultare probabile est (sive ea accipias ex bonis quibus gaudebas ante cessationem, sive ex acquisitis postea) si quidem ad propria alimenta quilibet Ius habet; cum is, qui iis caruit, in gravi necessitate constitutus, in qua etiam alie. ne possit succipi, nedum propria occultare, communis tum nunc est sententia.

9. Ex hac eadem doctrina illud obiter dicam: Nam maiores & filij, quorum viri, parentisque ad magnam sunt penuriam redacti sive culpa, sive etiam sine culpa, si post eorum mortem inveniatur non esse solvendo debitis à Patre virisque contractis, possunt ex bonis relictis tantum subterfuge, atque occultare, quantum satis indigeat ad vitam, solumque statum honestè conservandum. Ita Cælest. citans Scot. Azor. aliòsq. apud Dian. p. 1. præf. 14. ref. 57. Et in iudicio requisiti possent, cum æquocatione congrua, iurare se nihil occultare, putà nihil non ipsi debitum: & propter eadem rationem non incurrerent excommunicationem fortè latam contra ea bona occultantes.

10. Secundò: Proposita mihi nova quæstioncula fuit multatius: An Artífex, qui cessit bonis, possit in po-

sterum contra suum statum otiosi, an verò obligetur artem suam, ut antea exercere, quò aliquid præter victum (ut certe potest) acquirendo, creditoribus suis, saltem ex parte, satisfaciatur.

Respondet, Nonnulli apud Dian. tom. 3. tract. 5. Miscel. ref. 78. omnino hunc liberare ab operando fortasse contendunt, ex eo principio, quòd cessio, quando exhibitæ est cum ignominia, subit vicem perfectæ solutionis.

Et hanc sententiam mordicus tuetur, & probare contendit Thomas Hurtad. part. 2. mor. tract. 8. cap. 4. ref. 33. num. 433. Verum, quia communis, & solida sententia negat, tunc extingui obligationem, solum suspendi, quia tota ratio privilegij cessionis bonorum ducta est ab impotentia debitoris, & illa ignominia signa solum adduntur, ne passim huiusmodi cessiones cum damno Reip. intententur. Ita Covarr. Less. Molin. Turr. Fill. Bon. apud de Lugo tom. 2. de iust. disp. 21. sect. 2. quibus addit Castr. Pal. de iust. comm. disp. 1. part. 17. §. 11. num. 6. cit. Med. Nav. Sanch. & alios. Ideò Artíficem hunc omnino obligo ad laborandum iuxta suam conditionem, quò restituat, quando potest, tum quæ ex contractu, tum multò magis, quæ debet ex delicto. Et ratio à priori est, quia quilibet obligatur apponere media saltem ordinaria, quæ conducunt ad finem, ad quem quis obligatur, cum certum sit, cum, qui obligatur ad finem, obligari etiam ad ordinaria media ad illum. Sanè quis non obliget ex virtute Religionis fidelem ad ambulandum à Domino sua ad Ecclesiam competentem distantem quo, die Dominico, Missæ inter sit Sacerdotem ex eadem; ad emendum Breviarum, quo horas Canonicas solvat; Patremfamilias ex virtute Charitatis, ad conquiendum consuetis hominum laboribus victum, quo familiam alar, & sexcenta alia? Pari ergo, immò maiori ratione, Iustitia, quæ fortius urgere solet, quam alia Virtutes, obligabit debitorem hunc artíficem (à quo ex cessione bonorum non cessit, ut dictum est, obligatio restituendi) ad laborandum secundum suum statum, qui labor medium est respectu ipsius satis ordinarium, quo finem obtineat faciendi æqualitatem, quam potest cum creditore. Nam, propter eandem rationem, hunc, & quemlibet alium debitorem non posse repudiare hæreditatem, vel quid simile, docet Sanch. Less. apud Castro Pal. loco cit. num. 4. qua hæreditate possit creditoribus satisfacere, quia hoc est medium ordinarium, & facile.

Paritas, quæ potest obici contra hanc doctrinam, ducta à Religioso, qui in nostra sententia non obligatur laborare ad solvenda debita contracta in sæculo, iam satis, superque dissoluta est supra, §. 2. num. præf. 12.

CAPUT II.

De Concausis, seu Cooperantibus ad actionem iniustam, ex quibus oritur obligatio restitutionis.

1. A Ntequam ad singulas causas accedam, duo præ omnibus adverte: Primò, has Concausas nunquam teneri ad restitutionem, nisi re ipsa damnata secutum sit. Secundò, nec teneri, nisi adsit certitudo moralis, quòd id sit secutum, quòdque sit secutum ex eiusmodi causa. Nam quando de alterutro ex his ambigitur diximus diserte sup. lib. 1. in Dec. cap. 3. §. 7. v. Damnum secundo. Concausæ autem hæ, de quibus locuturi sumus, novem omnino sunt, his carminibus comprehensæ:

Inssio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus, Participans, Mutus, Non obstants, Non manifestans.

De his Concausis lege Azor. 3. p. 1. c. 10. Less. l. 2. c. 13. Rebp. 1. lib. 2. q. 14. Valq. de rest. c. 9. §. 1. Molin. 3. ad. 719. Reg.

Reg. Bon. Laym. cum de res. Sanchez, in consil. 2. cap. 1. dub. 49. & de Lugo, tom. 1. de iustit. disp. 19. sect. 2. Dicast. lib. 2. tract. 2. d. 4.

§. I. Iussu, seu, quod idem est, Mandatum.

1. DE mandante, seu iubente, aliqua diximus agentes de homicidio l. 6. a. 4. §. 5. item de ratum habente quod certe hunc reducit, quæ sunt omnino recolenda, & hic proportionaliter applicanda.

2. Superfunt autem aliqua difficultates: Prima est, si mandatus excedit limites mandati, an ad restitutionem debitam ex excessu teneatur mandans?

Distingunt communiter DD. si talis excessus damni est ex communiter contingentibus, poteratque facile, ac debebat prævideri à mandante, tunc teneatur mandans; Ut si Petrus iussit me furari à Paulo centum, & ego ab eodem furor centum, & quinque; si iussit occidere Caïum, & per errorem occidi Titium Caïo similem, quam similitudinem cognoscebat Petrus, (id addo, quia secus excusabitur mandans, adeoque non erit irregularis, ut decrevit Sacra Congregatio apud Dianam, part. 9. tractat. 4. resol. 3. sine, & ego dixi sup. lib. 6. cap. 4. §. 3. num. 35.) si iussit graviter vulnerare, & ego occido, &c. Ratio est, quia, cum hæc sint tam proximè conjuncta iis, quæ nullo à Petro mandata sunt, merito imputantur ipsi mandanti Petro.

At verò, si excessus non est talis, unde soli arbitrio mandatum excedentis attribuitur, ut si ego iussi leviter verberare, & tu occidisti; tunc merito mandans de eo excessu non tenetur. Lege Azor. loco citato, cui adde plures apud Dian. p. 8. tract. 7. ref. 33; excusantes eiusmodi mandantem à pena ordinaria homicidij. Dixi modò (quam similitudinem cognoscebat Petrus) nam secus, excusabitur mandans, adeoque non erit irregularis, ut decrevit Sacra Congregatio apud Dianam, part. 9. tr. 4. ref. 31. & ego dixi sup. lib. 6. c. 4. §. 3. m. 35.

3. Secunda difficultas est: An ad damna, quæ mandatus fortè patitur propter executionem mandati, teneatur mandans? Verbi gratia, si ego, ob furtum ex tua iussione commissum, ad Tritemes damnor, an tu debeas mihi resarcire damna, quæ ex eiusmodi condemnatione confurgunt? Respondeo, esse item distinguendum, si cuncti distinguendum audivi à P. Iosepho S. Augustino celeberrimo nostræ ætatis in Panormitano hoc Collegio studiorum Præfeto, ac Theologiae, tum speculativæ, tum moralis excelsissimo. Nam, vel ego me spontè obtuli, atque idem est, si liberè acceptavi mandatum, multò magis si accepi pretium; & tunc tu mandans ad nihil teneris, ego enim ultro me periculis obicci; unde cum à te mandante injuriam nullam receperim, nō sum in aliquo resarciendus. Vel ego sum à te deceptus, seu coactus; & tunc ex Dicastill. lib. 2. de iustitia, tract. 2. disp. 4. dub. 4. num. 86. teneris utique; quia sic damnum meum sequitur ex injuria à te mihi per deceptionem, seu coactionem illata. Sed advertite, hoc damnum debere esse ejus generis, quod communiter contingere solet ex actione mandata: secus non esset voluntarium, ne indirectè quidem mandanti, nec propterea eidem sub pena restitutionis imputandum, ut ex modò dictis constat.

4. Litigabant (habe id obiter occasione mandati) duo anno superiore de quinquaginta mille, & amplius fortasse aureis: Alter ergo, cum premeretur à diligentia Procuratoris colligantis, cum aggressus de die est, infestisque duobus, vel tribus lethalibus vulneribus, aufugit; Quid deinde consecutum sit, ad nostrum institutum non pertinet, illud quæsitum est: An Procuratori huic vulnerato debentur expensæ vulnerum à dicto colligante? Ratio dubitandi erat, quia Procurator aiebat, se ex mandato colligantis ea negotia gerere, quare damna inde secuta, ipsi colliganti imputanda, atque adeò ab ipso resarcienda. Nec defecere, qui Procuratori faverent; ita ut valde notabilem sum-

mam extorserit à nimis benigno colligante. Damna res ad Tribunal delata est, & ego mirum interitus, mecumque aliquo doctissimo Theologo: Utinam non deberet (quamvis, si aliquid illi ex liberalitate garetur, congruum satis esse non negaverimus) Petrus, quia Procurator illud negotium acceptavit: Debet enim quia pretio serviebat satis iusto: Tertio, quia damnum non erat ex communiter contingentibus, omnino per accidens, ad officium Procuratoris: Quam inductione, neque enim damna, quæ sequuntur bromutatio, si casu, v. g. decidit è recto, debent referri à Domino, qui illum pretio condidit; nec meritis debentur à Domino navis, damna naufragij eiusdem navis ab ipsis conductæ; & sexcenta similia. Quid si Procurator excedebat in verbis, vel in aliis, quod iniuste offenderet alios, id ipsi imputetur, non verò ei, qui bona fide cum condidit, & nullo modo aliorum offensiones intendit. Taceo cetera, ut ad rem revertar.

5. Tertia difficultas proponitur in sequentem modum: Ego, promissis centum aureis, tibi præcipio, ut mecum occideres: mox penitentia ductus, ad te litteras, quibus diserte significo, ut omnino homicidio cesses: tu verò, ut promisso præmio perfringis, non recepisse litteras, mecumque inimicis meis hinc: Inquiris: An ego penas incurram mandantis, quæ adeò sunt irregularis, ac restitutionis tenis? Respondeo negativè, cum de Lugo, s. i. de iust. d. 19. §. 1. num. 24. Ratio est, quia sic tu non potuisti occidere mandatum meo, quod iam revocatum seivisti, sed tu arbitrio tuo. Illa duo etiam certa sunt: Primum, te non potuisse acquirere illam mercedem: Secundò, me quiolum ex ignorantia mihi persuasero incurrere irregularitatem, comperta veritate, nulla indigere dispensatione, esto, antea propter conscientiam eternam indignum Addo, & tertium: te obligari ad resarciendum quicquid damni ex tali homicidio, fortè mihi imputato obvenit, ut ex se patet.

6. Quarta difficultas: Quid sentiendum, si egodans revocem mandatum, verum, tu mandatum præ me non loqui feris; unde fiat, ut tu foreris, vel das nomine meo: Et tunc penas mandantis ego lapsus?

Respondeo, puto te esse. Ita idem L. c. num. 25. Ratio est, quia adhuc, licet per errorem, tu in vim mei mandati operaris, ac meum mandatum est principale causa illorum damnorum. Idem puto, si tu sciveris quæ revocationem meam, sed deinde inculpabiliter obli- revocationis, damnum inferas ex vi mea iussionis præterita: iam enim causa principalis damni est iussio mea. Sicuti est, quando, licet ego per Nuntium temporè revocaverim mandatum, revocatio tamen casu non pervenit ad aures tuas: tunc enim omnes docemur me mandantem sobiacere penas mandantis, & tunc mandatum meum ob revocationem iam factam, non amplius exstebat, sicuti certe non existit in casu præfenti.

7. Quinta difficultas: An si ego mandavi, ut damnum inferatur Petro, & iam non valeam amplius mandatum revocare, possum tamen Petrum admonere, ut libi cesset, an, inquam illum admonere teneat, si ita sit, si damnum effugendi: Respondeo, sine dubio obligor, quatenor facere quantum possum, ne damnum meum causa proximo inferatur.

Quæstio quidem potest agitari, an semper teneat cum meo magno incommodum, & periculo, quod libi rem, si Petrum præmonerem? Et tunc respondeo, si confusus ab aliquibus id resolveri: Distinguendum est. Vel enim primò, si præmonerem, inciderem in damnum æquale, vel quasi æquale, ac Petrus, & tunc obligabor omnino: multò magis si incidam in damnum levius; lege Dianam part. 4. tract. 2. de iur. ref. 14. Ratio est, quia mea actio iniusti mandati, obligat ad amovendum damnum ab innocente, qui

lius, severius agendum, licet probabile sit, me obligari ad restitutionem. Ita Dicaſtill. *l. c. d. num. 14.* citans Rebel. Molin. Pet. Navarr. Caiet. Sorum, aliosque. Est tamen etiam probabile, me non obligari, nisi forte ad excessum. Ita Navarr. S. Tho. alique apud eundem *n. 15.* & ipse Dicaſtill. probabile putat. Explico singula singulis exemplis.

4. Exemplum primi dicti: Antonius, cum non sit determinatus ad injustam lesionem, intendit decem ad nocere consultores, non tamen deinde advocat, vel si advocat, me primum consulit, qui consilium illi de de inimico occidendo, quo unico consilio ille contentus, & motus, illum interficit. Aſſero, me teneri ad restitutionem, quia de facto damnum a consilio meo consecutum est: sicuti si ab alieno, & non a me consecutum fuisset, alij, & non ego, ad restitutionem essent obligati.

5. Exemplum secundi: Caius cum simili modo ad injustam actionem determinatus non sit, decem consultores advocat, & auditis novem, animo item firmo decrevit inimicum, occidere: sed postea supervenit meum consilium, a quo ipse Caius nihil movetur, sed ab illis novem motus inimicum interimit. Dico, me non teneri ad restitutionem. Ratio est, quia, quamvis ego peccaverim contra Iustitiam, inefficax fuit meum consilium ad actionem injustam, cum tota efficacia fuerit ab praedictis consultoribus. Si dubium sit, an meum consilium moverit, necne, Caius, quid sentiendū dixi *superius, lib. 1. cap. 3. §. 2. verbo, Suffragium.*

6. Exemplum tertij: Titius determinatus iam omnino inimicum occidere, ex meo consilio solum illud, habet, quod quia volebat occidere cras, occidit citius nempe hodie, & propter meum consilium occidit animosius, immo & crudelius. Aio, esse probabile me teneri ad restitutionem, quia de facto damnum infero: at esse etiam probabile non teneri, quia verum non est, a me damnum, quoad substantiam, fuisse illatum, fuit enim a praecedente deliberatione, & solum ego causa fui in qualitate, seu modo. Confirmabat hanc doctrinam nuper laudatus P. Ioseph de S. Augustin. a quo illam habui, hoc exemplo: Nam si segetes, verbigratia, inimici mei conflagrarent, sine ulla spe auxilij, & ego ex odio flammam adderem, licet peccem, tamen, quia novum damnum non facio, non obligor ad restitutionem: ita ergo in casu nostro, &c. Loquimur autem solum de restitutione: nam ceterum, quando citius ex meo consilio mors alicui inferitur, cum sim causa accelerationis injustae mortis, in irregularitatem incurro. Scio Gasp. Hurt. de irreg. disput. different. 6. num. 20. in edit. Antwerp. 1633. sic habere: Non incurritur irregularitas, quando absque mandato, aut consilio, aut incitatione, aut animatione alias erat faciendum homicidium, quoad substantiam, quamvis aliquo ex his quatuor modis animus delinquentis fuerit ductus ad id faciendum, aut inductus ad id faciendum citius, vel crudelius: quia tunc dicto modo cooperans, quamvis in causa distincti numero actus non insit in homicidium quoad substantiam sed tantum, quoad modum. Hæc ille: Quem videtur sequi Bannez apud Dianam part. 8. tract. 7. resol. 92. qui quoad illud (citius) placere non potest, cum verè qui ad mortem citius damnum insit ad substantiam homicidij, nec solum ad modum concurrat.

7. Consulto autem in hoc tertio dicto notavi illud (nisi forte, quoad excessum,) nam si quis erat determinatus ad forandum decem, tu verò excitas ad furandum viginti, te obligari ad restitutionem excessus supra decem, dubium esse non potest.

Quando Confessarius non dat consilium de Restitutione penitenti, quam is debet, & similia, diximus in *Methodo Conf. lib. 3. cap. 8. §. 3.* De his, qui consilium præbent, cum sint ignorantes, nec apti ad consilium præbendum, legatur omnino Vasquez de restitu. c. 2. §. 2. d. 5.

Non solum, qui consilium dat suum hinc lesum habet, verum etiam qui honoratur, dirigit, influit, suadet, terret, minatur ad injustam parandam lesionem, par enim est de hisce omnibus ratio.

Ceterum autem est consulentem teneri ad restitutionem damni illati, quia consulens damnum, verè causa est illius, ut merito Aristoteles 2. phys. t. 9. revocet consultorem ad causam efficietem. Immo adverto non teneri consultorem (id quod etiam dic de mandante, & similibus) teneri ad restitutionem, non verò eum, qui recipitur: quando nimirum exequens bona fide, & invincibiliter se gerit, dum interim consultor, seu mandans consultus in iustitia est.

1. Iam verò tria hinc difficultatem habere solent? Primum, quid, si revocetur consilium? De quo tamen dixi *sup. lib. 6. c. 4. §. 5.* cum de homicidio. Secundum, quid, si consultatur minus malum? de quo etiam dixi *sup. lib. 5. cap. 1. §. 4.* cum de invitante ad peccat. & cum de transgressum. Adde. Dicaſtill. *sup. cit. num. 74.* Tertio, quid, si iniusta actio alias fieret, etiam alterius consilio non accedente? de hoc iam hic subdo.

2. Si actionem quis iniustam peregrisset, etiam si meum consilium non accessisset, accessit tamen dumtaxat meum, non verò alterius, ex quo meo consilio motus ille egit iniuste, ego teneor ad restitutionem: Ita Sorus, Caiet. Covarr. vel Rebel. quos citat, sequiturque Dicaſtill. *lib. 1. de iust. tract. 2. d. 4. d. num. 8.* Si autem ille erat, sive ex se, sive ex aliorum consilio determinatus ad iniuste agendum, accessit tamen etiam meum consilium, ex quo ille nihil motus est, ego non teneor ad restitutionem. Ita Mol. Less. Vasq. & communiter apud eundem *loc. cit. n. 11.* Si denique ille erat determinatus ad iniustam actionem, sed meum consilium, quod supervenit, solum illum movit ad citius, crude-

§. II. Consilium.

Non solum, qui consilium dat suum hinc lesum habet, verum etiam qui honoratur, dirigit, influit, suadet, terret, minatur ad injustam parandam lesionem, par enim est de hisce omnibus ratio.

Ceterum autem est consulentem teneri ad restitutionem damni illati, quia consulens damnum, verè causa est illius, ut merito Aristoteles 2. phys. t. 9. revocet consultorem ad causam efficietem. Immo adverto non teneri consultorem (id quod etiam dic de mandante, & similibus) teneri ad restitutionem, non verò eum, qui recipitur: quando nimirum exequens bona fide, & invincibiliter se gerit, dum interim consultor, seu mandans consultus in iustitia est.

1. Iam verò tria hinc difficultatem habere solent? Primum, quid, si revocetur consilium? De quo tamen dixi *sup. lib. 6. c. 4. §. 5.* cum de homicidio. Secundum, quid, si consultatur minus malum? de quo etiam dixi *sup. lib. 5. cap. 1. §. 4.* cum de invitante ad peccat. & cum de transgressum. Adde. Dicaſtill. *sup. cit. num. 74.* Tertio, quid, si iniusta actio alias fieret, etiam alterius consilio non accedente? de hoc iam hic subdo.

2. Si actionem quis iniustam peregrisset, etiam si meum consilium non accessisset, accessit tamen dumtaxat meum, non verò alterius, ex quo meo consilio motus ille egit iniuste, ego teneor ad restitutionem: Ita Sorus, Caiet. Covarr. vel Rebel. quos citat, sequiturque Dicaſtill. *lib. 1. de iust. tract. 2. d. 4. d. num. 8.* Si autem ille erat, sive ex se, sive ex aliorum consilio determinatus ad iniuste agendum, accessit tamen etiam meum consilium, ex quo ille nihil motus est, ego non teneor ad restitutionem. Ita Mol. Less. Vasq. & communiter apud eundem *loc. cit. n. 11.* Si denique ille erat determinatus ad iniustam actionem, sed meum consilium, quod supervenit, solum illum movit ad citius, crude-

1. **Q**ui siue per suffragium secretum, siue alio modo consentit, ut fiat actio iniusta, obligatur ad restitutionem, id quod ex dictis de consensente, cui valde affinis est consensus, satis liquet. Adde tamen omnino ea, quæ dixi lib. 1. cap. 3. §. 7. ver. *Suffragium*: & videatur insuper Dicastill. lib. 2. de iustitia, tract. 2. d. 4. dub. 5. à num. 93.

2. Sicut autem iniustus est, qui per suum suffragium actioni iniuste consentit, ita non raro erit iniustus, qui non consentit, ubi assentiri per iustitiam deberet, seu quod idem est, ubi suffragium negat, quando in favorem alicuius, vel in bonum Reip. illud ferre oportebat. Id certe colligitur ex dictis, & videri poterit latius apud Doctores, Molin. *disp. 732*. Dianam p. 3. tract. 2. de dub. Reg. res. 6. de Lugo tom. 1. de iustitia, *disp. 19. scilicet. 2. §. 3. à num. 60.*

3. Palpo, seu Palpator, id est, qui laudando, & adulando alium, vel contra, irridendo, arguendo alterius ignaviam, est causa actionis iniustæ, tenetur utique ad restitutionem; Idque, etiam si non laudaverit animo, ut fieret actio iniusta. Satis enim est, si præviderit damnum ex sua laude secuturum: nam si esset cum inadvertentia inculpabili, ex generalibus regulis involuntarij excusandum fore scimus omnes. De hac eiusmodi adulatione iterum meminimus me dixisse in *Methodo confess. lib. 2. c. 7. §. 3. nec inutiliter recoleres locum illum.*

§. IV. Recursus.

1. **I**l, qui malefactorem receptant, qui protegant, qui securitatem præbent, ad iniuste agendum, vel ad non restituendum, quique prædones servant, quos omnes sub nomine Recursus comprehendimus, peccant, & ad restitutionem tenentur: quia, ut sic sunt causæ actionis iniustæ. Ut sic, dico; Non enim semper, si latro ad te divertat, ut ante delictum, tu vel tacite, vel expresse promiseris illum receptare, unde ipse hac fretus receptione, furatus sit. At post commissum iam furtum, vel homicidium, si illum casu recipias, ne is à lictoribus, verbi gratia, comprehendatur, vel ob aliam causam, cum latronis, ut sic, receptor non sis, restitutionis reus nec eris. Nam propterea Molina *disp. 733*. Dicastill. alios citans lib. 2. de restit. tract. 2. *disp. 4. dub. 7.* merito excusant Aduocatos, & Procuratores, qui defendunt in iudicio fures, vel exstant in iis, in quibus ipsimet fures possunt se iure defendere; Defendere autem, & excusare se possunt, quando culpa est occulta, immo quando non est semiprobata, quando iniuste vexantur, non servato iuris ordine, &c. Eos enim defendunt, non ut fures, sed ut ius habentes in prædictis. Neque obstat hos, qui defenduntur, & eos, qui ut amici receptantur, probabiliter iterum reddituros ad latrocinia, nec iam ablata reddituros: id enim ipsis imputabitur, non verò iuste defendentibus, vel casu receptantibus. Casu, inquam, si enim data opera, & ferè semper, verèor, ne latro hoc receptaculo filius, malè agat, & tu formalis sis latronis receptor.

2. Hinc fit, ut peccent, & restitutionis obligationem contrahant Pater, Dominus, Princeps, &c. si videntes filium, famulos, vassallos iniuste agere, consilos in potentia ipsorum, eos, si possunt, non compescant: quia dum sic animati, & in domibus, ac Civitatibus turè recepti delicta committunt, suam culpam in Patrem Dominosque sine dubitatione transmittunt. De Patre Dominosque recipientibus domi amantiam filij, vel famuli, vide *superius*, l. 5. c. 1. §. 4. num. 22. & 23.

3. Non deest tamen interdum excusatio in recipiente: Cum enim actio mera receptandi sit ex se indifferens, potest admittere causam excusantem, qualis est metus mortis, vel notabilis mali proportionati, ut ex

dictis *suprà*, lib. 5. cap. 1. §. 2. per totum facile colligitur immò merito Rebellius p. 1. lib. 2. *quæst. 6. num. 40.* excusationem asserit propriis, qui latrocinium in dirum suum recipiunt, si nimirum sint alij, à quibus aequè reiperentur, tunc enim, cum damnum committitur, fure inferendum sit, non iudicabitur moraliter receptio esse illius damni causa.

§. V. Participans.

Participes criminis appellantur non eos qui proxime, & simul cum fure, verbi gratia, iunguntur prædandoque participant, hi enim proprie non participant, sed causæ principales vocantur, & sunt; sed eos, qui furem, verbi gratia, vel homicidam comitantur, etstant, qui explorant fenestras, subministrant viam ad damnum, & c. quique causæ minus principales damni. Quoniam verò esse hic participes criminis coincidunt non raro cum aliis causis præstantibus, hæcenus explicatis, vel certe est alia commune ad illas, idcirco nihil separatim de huiusmodi participatione dicendum occurrat; Nam utrumque participes furti est, obligatur ad restitutionem, quod hic explicandum esset, paulò post §. 7. & modius expediemus.

§. VI. Mutus, Non obstant, Non manifestans.

Hæcenus causas explicuimus damni politionis, requirit brevis instructio de negativis. Mutus dicitur, qui loquendo, reprehendendo, clamando, suscipiendo potest impedire damnum proximi, & tacet. Non obstant, qui potest facto suo, id est, alio, suamve operam præbendo, impedire damnum, nec tamen præbet. Non manifestans, qui potest latrocinium inferendum, vel illatum, quo pacto inferretur, vel resciretur, nec revelat tamen.

1. Porro regula cetera sit huiusmodi, ex Dicastill. lib. 2. de iustitia, tract. 2. *disp. 4. dub. 8.* Qui non loquitur non auxiliatur, non revelat, uno verbo, qui se neque gerit, si possit, & debeat ex iustitia (Quæ debet ex iustitia, quæ est Charitate, diximus nos passim colligit Dicastill. loco citato num. 138.) damnum impedire, peccat, teneturque ad damni restitutionem, verò sine notabili incommodo possit quidem, sed non ex iustitia debeat, sed solum ex Charitate; etiam, si tacer, non tenetur ad restitutionem. Veritas regulæ ter ex dictis: ut etiam ex dictis liquet, propter tantum grave nocuementi, qualis certe est iactura gratiæ familiaris, honoris, vitæ, proportionata ad damnum proximi, qui taceat, non impeditur, non obligatur ex iustitia, vel quasi iustitia (lege Navarra. lib. 3. cap. 4. num. 123. Mol. *disp. 735*. Dicastill. loc. cit.) quia non cum tanto onere ordinaria hæc assumuntur: nisi quid amplius exposcat pactum, ut in Milite, & Parocho, &c. diximus lib. 6. cap. 1. §. 1. & c. Quod si quis, cum teneatur ex charitate, contra tamen se negative habet ex odio, ut damnum alteri inferat, Respondet adhuc non teneri hunc ad restitutionem. Ita Dicastill. loco citato, num. 131. multos citans, de quæ nos *suprà* docuimus lib. 6. cap. 4. §. 1. Quia quamvis peccet, ex malo affectu, ex nulla tamen parte est causa externi damni. Afflictus enim internus criminis damni causa esse nequit, & silentium ipsius, & omissio auxilij, cum sint negativa, positivi damni causa esse non possunt.

4. Sed quid, si mihi obligatio ex sola Charitate, etiam nullo modo obligato, volenti tamen impedire furtum, verbi gratia, contra Petrum, Antonium deat, ut non impediam: peccabunt Antonius contra iustitiam cum onere restitutionis?

Respondeo negativè, si sine vi, vel fraude fuerit cum his, affirmativè, ita Molin. *disp. 735*. Lefebvre cap. 13. dub. 10. num. 66. apud de Lugo tom. 1. *disp.*

ill. coll. 3. num. 101. Ratio utriusque est, quia si Petro nihil
collatur ex iustitia, nihil contra iustitiam ab ipso
collatur Antonius sua mera suavitatem; at si vi, vel menda-
cia, tollit aliquid Petro, quia is habet ius, ne vi, & fal-
sitate impediat a bono consequendo: sicuti propter
rationem rationem solemus dicere, si impediatur quis Te-
mentum vi, & fraude, ne alicui relinquitur legatum, ob-
ligatur ad restitutionem, non vero si mera suavitatem; ita
ad restitutionem, non vero si mera suavitatem; Antonius
ad restitutionem, Si forte ab odio movetur Antonius
ad restitutionem, cum ex interno affectu peccare, An-
tonius est manifestus.

Quid, si mihi volenti impedire furem, ne is furem
ad eodem Petro, ipse fur det mihi pecuniam, ne
impediam a furando obligor ne primò ad resti-
tutionem damni illati ipsi Petro a fure. Secundò, obli-
gator ad reddendam eiusmodi pecuniam domino, id est,
ipso furi.

Respondet ad primum: Si teneris ex iustitia, impe-
dire, & propter datam pecuniam non impedis, quis
autem, te teneri ad restitutionem damni; Lege Dian-
ti, tract. 6. ref. 58 alios citantem. At si solum teneris
ex Charitate, puto, te non obligari ad prædicti damni
restitutionem, ex hoc capite, quod medià pecuniā non
impedis, quia acceptio pretij tibi dati a fure non te
magis obligat ad impediendum, quam antea obligaba-
tis; Si ergo antea non obligaberis ex iustitia, nec obli-
gaberis postea. Neque obstat, quod securior, & ani-
mosior sit latro ex certitudine, quod tu non impedis:
Non obstat, inquam, quia hanc securitatem eodem
modo poterat ipse habere, si tu sine pretio ipsi promi-
ssis non impedire. Ratio autem ulterior, cui neque
certitudo, neque promissio non impediendi augeant
tuum obligationem, est, quia tunc redditur fur animo-
sior, non ex positiva tua actione, sed ex negativa omis-
sione, quæ omissio non reddit ex se animosiores la-
rones, sed ipse latro ex se utitur hac ommissione ad
maius suam securitatem. Quod si aliquid addas, per
quod furem animosiores possit reddas, obligari ad
aliquid proportionatum restituendum, paulò antè iam
diximus.

Respondet ad secundum, Te non teneri restituere
pretium acceptum: Semper intellige, si fur de suis
bonis pretium dedit. Lege, Sotus, Navar. apud de Lu-
go tract. 103. contra Molin. Ratio est, quia, tunc illi
vendis operam tuam, id est, ommissionem impediendi,
quam ommissionem poterat ponere, & non ponere, ut
venisset dictum est supra, lib. 7. cap. 5. §. 3. à num. 8.
Vnde etiam debes recollere, si post acceptum pretium
res est integra, id est, adhuc potes impedire dampnum,
vel potes facere, ut illud resarciatur, te (ne perfereres
in peccato) debere rescindere contractum innum cum
fure, & restituere pecuniam, atque ad id impedire dam-
num, ut ibid. explicatum est.

Ex dictis infero: Primò, ex Molin. disp. 735. Less.
tract. 10. num. 75. Laym. lib. 3. sect. 5. tract. 2. cap. 5. n. 7.
de committere, famulum, cui cura alicuius rei com-
missa est, si non impedit (cum possit) furem sive extra-
neum, sive ex consensu & domesticis, obligari ad re-
stitutionem; Famulum vero, cui res commissa non est,
obligari ad restitutionem solum, si non impedit fures
extraneos, non autem, si non impedit consensuum, seu
domesticum. Quoad domesticos enim, si, quando po-
terat, sine suo notabili incommodo, eos impedire, ta-
men non impedit, peccabit solum contra Charitatem.
Ratio horum est, quia omnes famuli sunt Custodes
domus respectu exteriorum, at respectu domesticorum
solum ille censetur Custos, cui cura rei commissa est.
Si tamen servus videat consensuum congregare res Do-
mini, et noctu cum illis fugiat, obligari quemlibet
servum ex iustitia docet de Lugo tom. 1. de iustitia, di-
sp. 19. sect. 3. num. 106. sine, quia tunc ille, qui fugam
parat, censetur, ut extraneus. Nomine autem famuli,
cui cura rei commissa est, intelligitur etiam, quicum-
que ille, cui datur clavis loci, ubi res servatur, & ille,

Part. I.

cui committitur cura loci, verbi gratia, penus, horreis
&c. & ille, qui præficiatur, tanquam moderator totius
familia, vel loci, & ille, qui dominum comitatur, quoad
res, quas secum Dominus fert, &c. quia per hæc offi-
cia videtur his rei cura à Domino commendata.

9. Inquires: Si sint multi famuli, quibus incumbat
cura Domus, & nemo impedit furantem, cum tamen
impedire potuissent; unde gratia, clamando, &c. obli-
gantur singuli in solidum, non restituentibus con-
familis, an solum pro rata? Respondeo, obligari in so-
lidum, à Lessius loco citato, dub. 11. num. 29. Vasq. c. 9.
de test. §. 3. dub. ult. Ratio est, quia vel singuli separatim
sumpti poterant impedire totum dampnum; & tunc iam
directè obligantur. Vel singuli non poterant, poterant
tamen adiuti a consensu, & tunc pari modo obligabun-
tur, nam quilibet erat ex iustitia obligatus advocare
ceteros, seu se promptum exhibere ad impediendum, ut
ceteri invicem animati ad repellendum furem, accu-
rèrent. Quid, si quilibet prævideat consensuum non accu-
suros? Respondeo, adhuc omnes obligabuntur in so-
lidum, quia cum singuli non clamaverint, fuerunt
causa iniusta, unde invicem consensui putarent, se non
posse solos impedire dampnum: & sic de facto dampnum
non impeditum fuit ex culpa singulorum, qui dum non
clamaverunt, seque promptos non exhibuere, fue-
runt in causa, ut quilibet putaret consensuum non accu-
suros.

10. Infero secundò: Custodes Vincæ contrahere
onus restitutionis, in clamet, furemque impediatur, at,
qui non est Custos, quamvis peccet, non prohibendo:
si sine incommodo posset: tamen quia solum peccat
contra Charitatem, onus restitutionis non contrahere.
De his custodibus vide plura apud Fangund. lib. 8. in Dec.
cap. 5. num. 6. & 7.

11. Infero tertio: Excusari testem (esto, per Tolet.
lib. 5. cap. 31. Rebell. loc. cit. num. 63. Reg. loc. cit. num. 100.
non excusetur) à restitutione damni secuti, si iudicè
interrogatus veritatem non manifestet. Ita Molin. &
Sylvester. quos citat, sequiturque Less. lib. 2. c. 30. dub. 8.
num. 59. quibus addit Tanner. Dian. p. 3. tract. 5. ref. 54.
Ratio est, quia quamvis testis tunc obligetur ex iustitia
legali, vel ex Charitate, veritatem aperire, non ta-
men constat, obligari ex iustitia commutativa, cum
ipso obligetur, neque ex contractu, neque ex quasi con-
tractu, id est ex officio.

12. Infero quartò: Custodes portarum, seu Gabella-
rum, Nemorum, & similes ex officio, nisi manifestent
fures, teneri ipsos ad restitutionem damni illati. Ita Mol.
d. 739. de Lugo. t. 1. de iust. d. 37. sect. 9. f. 5. Val. d. 5. quest. 11.
p. 4. Sot. lib. 5. q. 4. art. 4. Patet, quia tenentur ex iustitia.
Quid de pena, quam reus actori, vel fisco solveret,
si revelatus esset, atque ad id condemnatus? Respondeo,
cuiusmodi Custodes, multò minus testes, & alios priva-
tos ad hanc resarciendam non obligo, ex probabilissi-
ma sententia. Ita Dian. par. 3. tract. 5. ref. 64. Dicast. lib. 2.
de iust. tract. 1. d. 4. dub. 8. num. 165. ex Vasq. aliiisque? ubi
n. 293. agit: An cum reo iam incuso in penam possis pacisci
danda pecunia. Ratio est, quia hæc pena non debe-
tur, nisi post sententiam, sententia ergo quomodo cum-
que impedita, cum ius nondum acquisierint actor, vel
fiscus, nihil debent non manifestantes.

Idem quoad penas, dicendum erit (ut notant Tanne-
rus, Less. Sanch. Vasq. aliique apud Dian. 3. m. 6. ref. 35. de
Lugo. t. 2. de iust. d. 37. sect. 8. n. 97.) de iudicibus, qui non
condemnant (esto, cum peccato) Reum ad solvendum
aliquid actori, vel fisco, vel alteri, quod ex pena, etiam
conventionali, debeat reus? immò idem dic de facien-
tibus, etiam positivè, fugere eos, qui essent condemnan-
di ad penam pecuniariam, &c. Ita apud eundem Dian.
de de Lugo. l. c. Ratio est, quia pari modo hanc pec-
nam reus debebat post sententiam. Solum ergo tunc de-
betur index restituere, quando iniquam proferet senten-
tiam, vel vexat litigantes, &c. quia Reus ad iustam senten-
tiam, & ad suam indemnitate iustitiae semper habet.

LI

De

De Custodibus se abscondentibus, quod facilius delinquentes deprehendant, dixi lib. 5. c. 1. §. 4. n. 2. & 3.

§. VII. Quo ordine ha. Concausa restituere debent?

1. **P**racipua difficultas ea hic est, ut videatur, cui nam ex his concausis incumbat restituere primo loco; in cuius defectum deinde concausa alia succedat. Id ita breviter statuo.

Si plures fuerint causa eiusdem rationis, & ita, ut aequè teneantur restituere, restituere debent pro rata. Verbi gratia, si sunt duo exequutores, qui intulerunt proximo damnum decem aureorum, debet quisque quinque restituere. Quod si unus nolit, vel non possit: certe quia uterque tenetur in solidum, succedit secundus ad obligationem restituendi totum, id est, in dicto exemplo decem; Cui tamen secundo debet alius refarcire suam partem, seu ratam, quam debebat.

2. Tunc autem plures aequè tenentur, quando aequalem influxum habuerunt in totum damnum, id, quod tamen §. sequenti clariùs explicabitur. Nam si unus sine communicatione cum aliis fuisset causa solum partis damni, ad partem tantum suam restituendam obligati, nimis est clarum.

Si verò non omnes fuerint causa eiusdem rationis, unus enim fuit, verbi gratia, exequutor, alter palpans, unus iubens, alter rei ablatae custos: erit maxime distinguendum; id, quod tribus dictis explicabo.

3. Aio primò, si res aliena, vel ejus pretium, vel pars extat apud aliquem, rursus, ab aliquo res mala fide consumpta est, ij debent primo: ceteri in horum defectu, qui ceteri ab eo, apud quem res extat, vel à quo mala fide consumpta est, refarciri debent. Ita Vasq. de restit. cap. 9. §. 1. dub. 3. n. 44. & 53. Mol. d. 737. n. 2. Excipe, nisi de mandato alterius damnum aliquis dederit, & in primum rem alienam acceperit; nam tunc mandans etiam ante hunc tenetur restituere, quia tunc ipse est causa principalis damni, qui semper est prior obligatus ut mox num. sequenti subdam. Restituente autem eo, qui primo loco debet, id est, principali, cetera minus principales causa, liberae manent à restitutione; sed restituentibus minus principalibus, debet principalis compensare his totum, quia hi successerunt loco ipsius.

4. Aio enim secundo, si accessit iussio, seu mandatum, seu coactio ad injustam actionem, iubens debet prius, exequutores verò in defectum iubentis, qui iubens debet semper, ut modò dixi, exequutoribus refarcire totum. Ita Vasq. loco cit. n. 54. & 56. Excipe, nisi exequutores in damno inferendo moti fuissent ex se, vel quocunque modo fuissent etiam & ipsi principales, id est, qui augebant negotium suum. Ratio dicti est, quia tunc iubens, mandans, cogens, licet non sit causa moralis damni exequens, est tamen principalis, ut ex se patet. Ratio exceptionis est, quia tunc exequutores sunt ipsi certè principales.

5. Aio tertio, si nullus fuit iubens, tunc exequutor debet prius; cetera concausa, ut palpans, consentiens, motus, & alia tenentur solum in defectum exequentis: nisi in his ceteris extaret aliquid ex furto, tunc enim ex n. 3. tenetur sine dubio illa concausa. Et quid non ha. cetera concausa, quae secundo loco debent, non debere unam priorem altera, docet Vasq. loc. cit. sed omnes pro rata juxta maiorem, minorémve influxum ad damnum datum, ad arbitrium prudentis, quem influxum, obligationemque ex influxu exurgentem, mox §. sequenti clariùs me declaratum modò promisi, de Lugo autem de iust. & in cap. 1. d. 19. 3. n. 131. distinguit aliquos casus, quando ex his concausis prior debeat, quam alia; quem, si est ortum, lege.

6. Illud hic praeterire nolo: Si fortè laesus remittit uni ex concausis, non statim censendum esse, ipsum ceteris remississe; sed esse distinguendum: Nam si remittit principali, sanè intelligitur remittere ceteris: at si remittit alicui ex causis secundariis, tunc principalis te-

netur ad restituendum totum, id est, ad maiorem restituendam ipsi laeso, & suam partem ipsi laeso. Causa verò cetera secundaria, quibus non est sum casu quo in defectum principalis debeat restituere; non obligabuntur ad totum, quia debet illa pars, de qua una ex concausis obtinuit remissio. Lege Dicast. l. 2. de restit. tr. 2. d. 4. dub. 1. & 11. cetera lina d. 737. docet, principalem tunc totum debet restituere; sed non explicat cui, domino scilicet, an remissum compartem remisso. Sed, ut dixi, si pars non esse deneganda remisso, quae remissio à domino facta est in favorem remissi, ergo ab illo laeso litas demenda non est.

De hac tenus in hoc §. dictis, lege Molin. & Dicast. ratos, ibi enim multa minutiora omnino videntur. Sed illud non est inter minutiora communiter. Dixi enim paulò antè tunc plures causas aequè quando aequalem influxum habuerunt in totum damnum. Id enim verò (ut cognoscamus quantum influxus quae damni causa restituere debet) diligentem §. sequenti explanationem exposcit.

§. VIII. Quantum singula damni Concausa restituere teneantur.

1. **P**otest primò aliquis esse causa damni, partialitate causa; Potest secundo, esse causa damni, totalitate causa; Potest tertio, esse causa damni, partialitate causa.

2. Esse causam damni partialitate effectus, est solum partem damni facere independentem à quacunque causa. Ingrederis, v.g. vineam, collecturus uvam, alij sine tuo consensu, vel adhortatione eandem ingredieris, & spoliatur: Tunc tu causa es damni partialitate effectus; tuam enim partem solum facis, & ut modò dixi, certum est ex Mol. d. 734. n. 1. tunc solum ad eam partem restituendam obligari.

3. Esse causam damni totalitate causa est, si totum damnum, id, quod duplici modo evenit per Primò, si à te sine alterius auxilio totum damnum totum vineae, verbi gratia, spoliatur, & tunc totum debet restituere, vel per alteri ignorat. Secundo, si damnum fiat cum auxilio alterius, sed ita, ut etiam sine auxilio fieret à singulis: ut si duo lethaliter horum feriant, singuli vulnus lethale infligentes; vel si consulant furtum, ita ut singulorum consilium sufficeret ad illud furtum moveat: & in hoc etiam certum est ex Dicast. l. 2. de rest. tr. 2. d. 4. dub. 1. singulos debere totum damnum, si fortè alter partem sit, vel nequeat restituere, quia verè sunt causa totius propter damni.

4. Esse causam damni partialitate causa est, si totum damnum, sed cum auxilio aliorum, ita, ut quod singuli non facerent, faciant omnes. Exemplo res clarior: Si duo, verbi gratia, pondus grave fortissimè neque ferat, neque consequenter furtipere unum possunt tunc singuli, causa partialis damni totius sunt, cum autem sint causa adaequata, & in hoc modo causae di damnum, difficultas est non vulgaris (quam vasq. & confusè tractatam invenies à Doctoribus) an singuli debeant restituere totum damnum, atque adeo in solidum, casu, quo alter partem suam nequit, vel non reddere; an verò satis, si partem suam restituat, suum influxum ad damnum datum, maiorem, vel minorem iudicio prudentis aestimandum.

5. Ut autem id melius decernatur, sint ha. duo regulae, saltem pro praxi probabiles, quas colligo ex quibus Doctoribus apud Dian. quos citat, sequitur de Lugo r. 1. de iust. d. 19. scilicet. 2. d. n. 80. item ex Vasq. de rest. cap. 9. §. 1. n. 34. & Dicast. lib. 2. de rest. tr. 2. d. 4. dub. 1. dec. 2. d. num. 29 lege etiam dub. 9. Prior: Quando per causam damni ita ad damnum concurrat, ut ipso, nulla alia causa superveniente, adhuc totum damnum, non obligabitur, nisi partem damni

mentur, mensurandam à Viro prudenti, iuxta mentem influxus ad damnum datum.

Posterior: Quando sine illo, non fieret totum dictum damnum, obligatur ad totum in solidum, ita ut non reatente alio partem suam, totum ipse debeat.

6. Ratio prioris Regula est: quia obligatio restituitur ex damno, quod quis sua actione proximo inferit: sed qui influit in damnum partialitate causa, diminuit inferit: ergo diminuit oritur obligatio, ergo non est rationabile, ut ex diminuta obligatione teneatur ad restituendum.

7. Ratio posterioris est, quia tunc causa illa acquiritur causae totali: licet enim illa causa partialis solam non poterit totum damnum ponere, poterit tamen totum impedire sui concursus subtrahendo: si enim illa non accessisset, nihil damni ab altera co-causa factum fuisset: si ergo non se subtraxit, & non impedit totum, quod certe poterat, ipsi imputabitur totum damnum.

8. Ex priori Regula infero militem gregarium satis probabiliter obligari ad restitutionem totius damni, quod sit ab exercitu: Ita Less. lib. 2. cap. 13. dub. 4. n. 37. Mol. disp. 34. alique. Illud enim etiam sine ipso fieret. Et quavis ipse concurreret ad totum damnum, omnes enim milites animantur ex consorcio commilitonum, tamen est valde exigua animatio concepta ex presentia ipsius unius militis: immò non ratio ejus erit tanta utilitas, ut modicissime animet, unde modicissime debeat: praeter illud damnum, quod forte ex se immedie intulit.

Pari modo idem dicimus in consulentibus damnum, immò & in adhortantibus ad illud, quando omnes consultores vel hortatores ita sunt causa totius damni, ut adhuc sine consilio, & adhortatione consultatus, & exitus sufficeret erat totum damnum illaturus: solum enim debebunt, quantum damni prudenter praedicabitur commensurari ad tale consilium, vel adhortationem. Idem puto, si factum fuisset totum damnum, sed mea hortatio fuit causa, ut fieret aliquantulum citius, nec per dilationem impeditum nullo modo fuisset damnum: idem, inquam, puto, licet contrarius sit Valquez, sed nobiscum est de Lugo locis citatis, quia anticipatio illa, quae à me provenit, partum, immò aliquando nihil damni videtur addere, si hujusmodi damnum ab altero paulò post erat omnino inferendum.

9. Ex Regula posteriori infero, illos duos ferentes, & suspicientes ambo pondus, quod neuter potuisset (quod fuit exemplum allatum n. 4.) obligari in solidum ad totum damnum, quia singuli poterant impedire damnum ipsum totum Infero praeterea, singulos suffragantes, & consultores tunc teneri ad restitutionem totius, quando unum suffragium, seu consilium nihil faceret sine altero. Requiritur tamen, ut gratia, decem sit suffragia ad concordandum decretum de damno inferendo, quia novem non sufficiebant. Dico omnes decem suffragantes obligari in solidum, quia quilibet, si se subtraxisset totum damnum impedire potuisset. Quod si conclusio iam decreto, accederet alius, iam nullius damni causa hic erit. Quare, licet peccet, non obligari tamen ad restitutionem diximus, lib. 1. decal. c. 3. §. 7. verb. Suffrag. Infero item, si duo ingrediantur domum ad furandum verbi gratia, centum aureos, ita ut altero sine altero non ingrederetur, in solidum obligari, atque aded ad totum altero nolente, seu non valente suam partem restituere. Legi Sanchez lib. 7. Dec. c. 2. n. 19. Idem dic, si duo se invicem animant, ita ut sine hac mutua animatione non sequeretur damnum. Idem in similibus, quia in his casibus singuli impedire poterant totum damnum.

10. Obiicit: Ex priori regula sequitur, illum gregarium mihi belli militem, sicuti siue parvam, siue nullam incurrit obligationem restitutionis, ita nullam incurrit irregularitatem, quia iam sine ipso fierent iniustae

Part. I.

illae occisiones, & ipse immediate nullam fecit; idemque in similibus privatis homicidiis: at id videtur esse contra Sacros Canones, irregularitatem fulminantes contra quoscumque quocumque modo concurrentes ad homicidium.

11. Respondeo, nego sequi illum non fore irregularem. Ita Hurt. & DD. communiter apud de Lugo loco cit. num. 94. Ratio est quia onus restitutionis enascitur ex ipsa natura damnificationis, iuxta illam igitur debet eiusmodi onus mensurari. At non equum est, ut quando ego debilissima causa sum alicuius damni, totum illud restituere debeam. Irregularitas vero, cum sit poena iuste ab Ecclesia propter bonas rationes fulminata, iuxta eius legem mensurari debet; lex autem canonica c. sicut dignum, §. ult. de homicidio, quod in dubiis, de penis, iuxta Glossam, docet cum communi Sylvest. v. Bellum §. quest. 3. Navar. & Covarr. apud Laym. lib. 3. tract. 3. p. 3. cap. 1. eam imponit cuicumque, qui quomodocumque live partialis, si totalis causa sit iniusti homicidij, erit ergo ille miles irregularis, quia occisiones sunt ab exercitu toto, cuius ipse pars est, quamvis debilissime in eas influens; sunt enim illae caedes tanquam ab una causa. Certè si decem homines inimico decem levia vulnera infligant, quae singula non sufficerent ad eum occidendum, sufficerent omnia simul, omnes irregularitatem contraherent, quia verum est dicere, omnes concurrerunt ad homicidium, tanquam unam causam: ergo etiam in casu militis, de quo agimus, levitas illa influxus non excusabit irregularitatem.

De milite autem in bello iusto, quoad irregularitatem ex defectu levitatis, alia est ratio, de qua vide Layman loco citato; Vide etiam sup. §. 2. n. 3. ubi irregularitatis etiam damnavimus eum, qui solum celerioris mortis, quamvis aliis omnino sequenda causa est.

Quando est aequale dubium, an concurreris ad iniustam actionem, siue tanquam causa principalis siue minus principalis, an tenearis restituere, iam supra monui me dixisse lib. 1. cap. 3. §. 7. v. Damnum; & poterit etiam videri Dicastillos, l. 2. tract. 2. de rest. disp. 4. dub. 2. num. 39. citans Sylv. Lessium, Avilam, Rebellium, Medinam, Sanchez, aliosque.

CHAPUT III.

Quatuor Casus à Caramuele adducti in materia Restitutionis ex penduntur.

Primus, De servo infirmo

Primus Casus. Caram. l. 2. Theolog. Mor. num. 480 Ambrosius servus gravi morbo periclitatur, & deservit à Medicis. Petrus autem, qui non proficitur artem Medicam, sicut pharmacum, quod illi omnino sanet: petitur primo, An obligetur illud ipsi praebere? Secundo, An possit ipsum vili pretio emere, & postea curare, sibi que curatum retinere? Ad primum, cum multi doceant, neminem teneri ad medicinis, sed posse se committere Deo, ut multi sanctissimi viri fecerunt, & ex alio capite nemo tenetur strictius vitam suam servare, quam alienam; Ambrosius non tenebitur nisi pharmacis, nec tenebitur Petrus eidem pharmacum praebere.

3. Ad secundum posse emere vili pretio, quia tanti tunc valet homo, cuius vita desperatur; idque verum est, etiam si Petrus teneretur dare illud pharmacum, nam non teneretur ex Iustitia, sed ex Charitate. Haec Caramuel.

4. Verum, mihi nulla ratione probantur: Primo enim displicet, quod tanquam certum supponit in responsione ad primum, neminem teneri uti medicinis: quod falsum est de medicinis ordinariis; aliisque mediis saltem, non multum difficilibus ad vitam conservandam, ut diximus nos superius, lib. 5. cap. 2. §. 1. Exemplum autem

Ll 3 Sancto